

по устранению вне рыночных форм воздействия на предпринимательский сектор являются ключевыми моментами направления усилий государства в сфере регулирования предпринимательской деятельности, обосновывающие его активизацию в современных условиях.

Ключевые слова: государство, предпринимательская деятельность, большое предпринимательство, малый и средний бизнес, государственное предпринимательство, вне рыночные формы воздействия на предпринимательство.

Belaya I. S., Nasikan N. I., Salatyuk N. M. The need for increased state regulation of business in the modern home environment transformational changes.

This paper examines the main reasons of state regulation of business in the modern transformation conditions in Ukraine. The authors believe that the importance of establishing competitive large enterprise; bound of the middle class, make it clear that the state of business and the urgency of the state to eliminate off-market forms of influence on the business sector is the key focus of efforts in the area of state regulation of business, justifying its activation in modern conditions.

Keywords: government, business activity, large enterprise, small and medium businesses, government business outside the market forms of influence on entrepreneurship.

УДК 366.56:330.34

Скиба М. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В статті розглянуто стан підприємництва в Україні та виокремлено основні фактори, що обмежують його розвиток. Автором запропоновано основні напрями удосконалення інституціонального середовища розвитку підприємництва в Україні.

Ключові слова: державне управління, інституціональне середовище, підприємництво, мале підприємництво.

Забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток України в умовах глобальної нестабільності, створити нові робочі місця, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, забезпечивши зростання доходів зайнятого населення можливо спрямовуючи зусилля держави на розвиток та підтримку підприємництва. Реалізація цього завдання державою на практиці потребує розробки та реалізації низки заходів спрямованих на формування адекватного сучасним вимогам та викликам інституціонального середовища.

Дослідженню окремих аспектів формування інституціонального середовища присвячені праці зарубіжних вчених: Л. Абалкіна, О. Аузана, Дж. Коммонсона, Р. Коуза, Д. Норта, Г. Клейнера та ін. Проблеми підприємництва з точки зору впливу формальних та неформальних інститутів окреслено в роботах зарубіжних науковців: К. Мейера, Р. Нуреева, В. Полтеровича, В. Тамбовцева, А. Шастітка та вітчизняних вчених: А. Гриценка, В. Дементьева, П. Леоненка, І. Малого, М. Мельник, О. Пасхавера, В. Тарасевича, А. Ткача, А. Чухна. Становлення та розвиток підприємництва розглянуто у працях: З. Варналія, Л. Воротиної, Т. Васильцева, В. Герасимчук, І. Мазур, В. Сизоненка, Л. Шваб та багатьох інших вчених.

Невирішені раніше частини загальної проблеми та постановка завдання. Актуальність та багатогранність проблематики формування інституціонального середовища розвитку підприємництва в Україні на сучасному етапі обумовлюють потребу подальших досліджень. Тому метою статті є запропонувати основні напрями поліпшення інституціонального середовища розвитку підприємництва в Україні шляхом аналізу його стану та виокремлення основних факторів, що обмежують його розвиток.

Розкрити зміст інституціонального середовища розвитку підприємництва в Україні можна завдяки міждисциплінарному характеру інституціоналізму, комплексності, системності та багатомірності його аналізу, врахуванню економічних, правових, соціальних та інших чинників суспільного розвитку. Так, дослідження історичних, економічних та інших аспектів суспільного розвитку дало змогу вітчизняним вченим стверджувати, що зростання ролі підприємництва в життєдіяльності суспільства та зміну способу господарювання історично обумовили поява та розвиток товарних відносин, конкуренції [1, с. 131].

Інституціональне середовище охоплює усю сукупність базових економічних, правових, соціальних та ін. правил і організацій, що визначають форму суспільного устрою і через формальні та неформальні обмеження впливають на розвиток економічної системи суспільства шляхом врегулювання взаємовідносин суб'єктів економіки. Можна погодитись з думкою, що сутність інституціонального середовища полягає у формальних правилах поведінки і взаємодії, а з погляду підприємництва - це сукупність формальних і неформальних рамок, що структурують діяльність підприємців [2, с. 411]. Так, перші згадки про закріплення формальних норм, які сприяли виникненню та розвитку підприємництва, можна знайти ще у законах Вавілонського царя Хаммурапі (XVIII) ст. до н.е., що були спрямовані на активізацію товарних відносин і захист товаровиробника (аби "сильний не душив слабого"), встановлення певних гарантій щодо захисту від лихварства (норма процента обмежувалась 20%), захищалась приватна власність (у важкі роки борг безвідсотково відкладався на рік). Звід законів XVI ст. до н.е. регламентує найм працівників, фіксацію цін на товари, заборону продажу землі та ін. [1, с. 132]. За часів феодалізму не було сформовано достатніх умов для розвитку підприємництва, тоді як конкурентний капіталізм, з його концентрацією виробництва, зумовив панування монополістичного та олігархічного підприємництва. Інституціональне середовище у конкурентному капіталізмі формується здебільшого у напрямі підтримки розвитку конкуренції шляхом здійснення заходів антимонопольного регулювання державою.

Щодо розвитку підприємництва на території України, то йому притаманні періоди спаду та піднесення, які змінювались під впливом ментальних, політичних, соціальних, економічних та інших факторів. Так, всю свою енергію і потенціал українці зосереджували у сільськогосподарському виробництві, де дуже повільно зростали капітали, а отже і велика буржуазія [3, с. 250]. Певні зрушення відбулись у другій половині XIX ст. із відміною кріпосного права та активізацією втручання уряду в розвиток економіки. У XX ст. воно практично не розвивалось, оскільки основна мета підприємництва – отримання прибутку, була майже не сумісною з авторитарною системою радянської економіки. Проте, на думку вчених, це не означало заборону чи цілковиту відсутність підприємства, воно мало місце в радянській Україні

(наприклад, “хрущовські” підприємства-маяки в промисловості та на селі) [1, с. 134].

Новий етап розвитку підприємництва розпочався у 1986–1988 рр. і був пов’язаний із створенням правових рамок для кооперації (Закони СРСР “Про кооперацію в СРСР” [4], “Про індивідуальну трудову діяльність” [5]). Зародження та розвиток недержавного малого і середнього підприємництва розпочався у 90 р. ХХ ст. і пов’язаний із прийняттям Постанови Ради Міністрів УРСР “Про заходи для створення і розвитку малого підприємництва” [6]. Активне формування правової бази підприємництва відбувалось у 90-ті роки ХХ ст. Так, у цей період були прийняті: Закони України “Про власність” – 1991 р. [7], “Про підприємство” – 1991 р. [8], “Про підприємства в Україні” – 1991 р. [9], “Про господарські товариства” – 1991 р. [10] та ін. Формувались й умови щодо розвитку конкуренції, зокрема, у 1996 р. було прийнято Закон “Про захист від недобросовісної конкуренції” [11]. У червні 1996 р. на конституційному рівні було закріплено свободу підприємництва – ст. 42 Конституції України [12]. Пізніше, у 2003 році прийнято ГКУ [13], у 2004 р. Закон України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” [14] та ін. Проте, на сьогодні законодавство у сфері підприємництва залишається недосконалим, йому притаманне суперечливість, неоднозначність та нестабільність, а це негативним чином позначається на стані розвитку підприємництва і України. Так, для сучасного етапу розвитку підприємництва характерним є:

– кількісне переважання малих та середніх підприємств в загальній структурі підприємств: 332,2 тис малих, 23,1 тис середніх, попри 1,7 тис. великих підприємств (Табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності підприємств – суб’єктів господарювання за розмірами у 2011 році

	<i>Великі підприємства</i>	<i>Середні підприємства</i>	<i>Малі підприємства</i>
Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	0	4	70
у % до загальної кількості підприємств	0,6	5,7	93,7
Кількість зайнятих працівників (штатні, позаштатні та неоплачувані працівники), тис. осіб	3376,1	2246,6	2070
у % до загальної кількості зайнятих працівників	43,3	30,1	26,6
Кількість найманих працівників (штатні та поза-штатні працівники), тис. осіб	3376,0	2345,6	1991,1
у % до загальної кількості найманих працівників	43,8	30,4	25,8
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	3426,40	2221,31	1520,17
Фонд оплати праці, млн грн.	138797,7	62523,6	36322,1
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн.	2045476,2	1422415,4	523638,2
у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	51,3	35,6	13,1

* За даними [15], [16].

– продовження закладеної в попередні роки динаміки щодо зменшення кількості

малих підприємств (у 2012 р. –70 одиниць у розрахунку на 10 тис. осіб, у 2007 р. – 84 одиниць).

Таблиця 2

Основні показники діяльності малих підприємств, 2007–2011 рр.

<i>Показники</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб населення, одиниць	84	79	82	70	70
Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах усього, тис. осіб	2324,7	2319,0	2227,4	2145,7	2070,8
Фонд оплати праці (млрд грн.)	20,59	27,49	28,0	30,23	36,32
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників	771,63	1038,66	1109,13	1244,22	1520,17
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами усього, млн. грн.	440011	496683	461691,1	484393,5	523638,2
Фінансові результати до оподаткування (сальдо), млн. грн.	5699,1	-37482,2	-21783,7	935,3	-6767,7

* За даними [17]

– зменшення у галузевій структурі у 2011 р. у порівнянні з докризовим 2007 р. частки МП сфер торгівлі, операції з нерухомим майном та будівництва одночасно із зростанням частки МП у сільському господарстві, промисловості, освіти та охорони здоров'я (Табл. 3).

Таблиця 3

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва за видами економічної діяльності

<i>ВЕД</i>	<i>2007</i>		<i>2011</i>	
	<i>млн.грн.</i>	<i>у % до підсумку</i>	<i>млн.грн.</i>	<i>у % до підсумку</i>
Сільське господарство	13893,9	2,3	37687,1	5,1
Промисловість	49998,8	8,4	71658,8	9,8
Будівництво	42091,4	7,1	39308,4	5,3
Торгівля і ремонт авто	382852,0	64,5	424181,7	57,7
Торгівля авто та мотоциклами	25597,6	4,3	32488,2	4,4
Оптова торгівля	278760,5	47,0	280051,2	38,1
Роздрібна торгівля	78493,9	13,2	111642,3	15,2
Діяльність готелів	4889,9	0,8	9283,0	1,3
Діяльність транспорту	23081,1	3,9	40583,3	5,5
Фінансова діяльність	14040,0	2,4	11119,3	1,5
Операції з нерухомістю	53025,1	8,9	85328,5	11,6
Освіта	602,2	0,1	1149,8	0,2
Охорона здоров'я	1477,9	0,2	3213,0	0,4
Надання послуг, культура і спорт	6837,7	1,2	10904,0	1,5

*з урахуванням статінформації по фіз. ос. підприємцях на підставі даних ДПС України [17].

– збільшення обсягу реалізованої продукції малими підприємствами на 11% у порівнянні з 2009 р. відбувається одночасно із зменшенням кількості зайнятих працівників на 7% у 2011 р.

– зменшення загального обсягу фінансових результатів до оподаткування у МП (особливо у сферах оптової торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, фінансів поряд із зростанням загального обсягу збитків на 5,8% у 2011 р. у порівнянні з попереднім роком (у 2011 р. – 35% МП збиткові). Найбільш від’ємне значення фінансового результату до оподаткування мали МП у сферах: операції з нерухомим майном, торгівлі та діяльності транспорту і зв’язку;

– розмір зарплати працівників на МП майже наполовину нижчий порівняно із середнім в економіці. У 2012 р. зарплата збільшилась у порівнянні з минулим роком на 6,6 % і становила 1 632 грн., (середня зарплата – 3026 грн.), що в певній мірі пов’язано із недосконалістю законодавства щодо легалізації зарплати та безвідповідальністю роботодавців.

На розвиток малого підприємництва, як найбільш чисельного в Україні, було спрямовано низку заходів щодо:

– удосконалення дозвільної системи – обсяг документів дозвільного характеру був зменшений з понад 1200 (у 2010 р.) до 144 документів, а кількість видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, скорочено з 77 до 56 [18].

– формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва, а саме опрацювання Держпідприємництвом проектів регуляторних актів та їх оприлюднення, опрацювання звернень від юридичних осіб та їх об’єднань тощо;

– активізації фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки МП шляхом співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та залучення міжнародної технічної допомоги, зокрема, реалізація проектів “Підвищення підприємницького потенціалу прикордонного регіону шляхом створення інституцій підтримки підприємництва”, “Європейський путівник з працевлаштування “Через Карпати”, “Інноваційна міжуніверситетська мережа розвитку партнерства з підприємствами” та ін.;

– сприяння створенню інфраструктури розвитку МП, зокрема, у 2012 році діяли 531 бізнес-центри, 76 бізнес-інкубаторів, 46 технопарків, 535 лізингових центрів, 3964 небанківські фінансово-кредитні установи, 242 фонди підтримки підприємництва, 3031 ПФ і компаній, 3902 ІКУ, що надавали суб’єктам підприємництва фінансову, матеріально-технічну, інформаційну, науково-технологічну, консультативну, маркетингову, кадрову та освітню підтримку [19];

– впровадження політики сприяння розвитку малого підприємництва на регіональному рівні та ін.

Не применшуючи значення позитивного внеску вітчизняних реформаторів у формування сприятливого інституціонального середовища розвитку підприємницької діяльності (здешевлення та прискорення реєстрації нових підприємств, скасування вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу, нотаріального посвідчення установчих документів, певне упорядкування роботи дозвільних органів, скорочення кількості податків і зборів та зниження фіскального навантаження), варто зазначити, що на сьогодні в Україні інституціональне середовище залишається не сприятливим і

це підтверджують результати як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень.

Так, за результатами експертних опитувань інвесторів (130 компаній, що здійснюють свою діяльність у 16 регіонах України), яке було проведене у 2012 р. Держінвестпроектком було сформовано рейтинг найбільш поширених проблем іноземних інвесторів. Перше місце займають проблеми пов'язані із відносинами з податковими органами (22,8% респондентів), на другому – перевірки та недосконале нормативно-правового регулювання (14,45%), проблеми у сфері земельних питань (11,8%), відносини з митними органами (11,03%), не задоволеність порядком здійснення ліцензійних та дозвільних процедур (10,27%) та реєстраційних процедур (9,5%) [19].

В Україні взято курс на проведення реформ, що передбачає “формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку...” [20], лібералізації та дерегуляції підприємницької діяльності. Проте, за міжнародними оцінками стан вітчизняних інституцій є недосконалим. Так, у рейтингу глобальної конкурентоспроможності Україна займає 73 місце (з 144 країн), найгіршим є стан справ за субіндексом інституції (132), а найбільшими проблемами для ведення бізнесу визначено: доступ до фінансування, корупцію, податкове регулювання, податкові ставки, неефективне державне управління та ін. [21]. Зарегульованість та складність регуляторних процедур, часта зміна правил і порядку їх застосування погіршують умови для ведення бізнесу, а надмірна концентрація повноважень у чиновників сприяє розквіту корупції. Це доводять 137 місце (з 185) за рейтингом Doing Business-2013 [22, с. 202]; 161 місце (з 177) за індексом економічної свободи [23]; 144 місце (з 176 країн) за даними Transparency International [24].

Тож, інституційне середовище для розвитку підприємництва в Україні є несприятливим через:

- надмірну кількість перевірок органами державного контролю та нагляду;
- наявність обтяжливих регуляторних процедур;
- складність адміністрування податків та отримання дозволів, технічного регулювання;
- корупцію та неефективність діяльності органів державної влади;
- незадовільний стан виконання або ж взагалі не виконання багатьох правових актів, складність дотримання нормативних положень, недостатня обґрунтованість багатьох положень і вимог до здійснення підприємницької діяльності та ін. [25, с. 44].

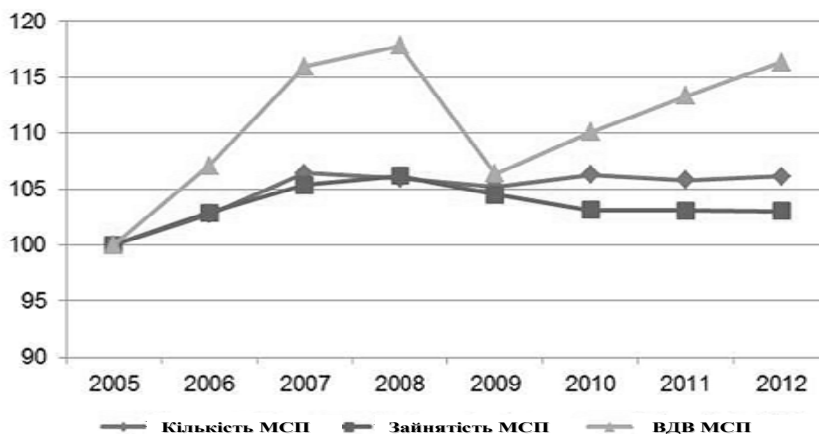
Визначення основних напрямів удосконалення інституціонального середовища розвитку підприємництва в Україні потребує вивчення досвіду зарубіжних країн. Варто зазначити, що майже до кінця 60-х років ХХ ст. в Європі домінували погляди на малий бізнес як на ознаку недостатнього рівня розвитку виробничих сил. Проте, об'єктивна обмеженість можливостей великого бізнесу (зокрема, монополістичних об'єднань) щодо ефективного виконання суспільно значимих, соціально-економічних функцій обумовила переосмислення наукових поглядів на роль МП. І на сьогодні, незважаючи на кризу суверенних боргів в зоні євро, ризики наростання другої хвилі рецесії в ряді країн ЄС малі та середні підприємства залишаються основою європейської економіки (частка МСП становить 98% від загальної кількості підприємств, з яких 92,2% – мікропідприємства – фірми з менш ніж 10 співробітниками. МСП створюють 85% всіх нових робочих місць в Європі, використовують 2/3 робочої сили ЄС формуючи 58 % ВДВ) (Табл. 4).

**Кількість підприємств, зайнятість і ВДВ в країнах ЄС-27,
за розміром у 2012 р.**

	<i>Мікро</i>	<i>Малі</i>	<i>Середні</i>	<i>МСП</i>	<i>Великі</i>	<i>Загалом</i>
Кількість підприємств	19,143,521	1,357,533	226,573	20,727,627	43,654	20,771,281
%	92,2	6,5	1,1	99,8	0,2	100
Зайнятість	38395819	26771287	22310205	87477311	42318854	129796165
%	29,6	20,6	17,2	67,4	32,6	100
Валова додана вартість, млн євро	1307360,7	1143936	1136243,5	3587540	2591732	6179271,4
%	21,2	18,5	18,4	58,1	41,9	100

За даними [26, с. 17].

Негативний вплив глобальної кризи позначився на зниженні ВДВ, рівні зайнятості та кількості МСП (рис. 1). У 2010 році зменшення кількості МСП в основному було призупинено, проте, стійкою залишається тенденція щодо зменшення частки людей, які віддають перевагу самозайнятості, воліючи бути найманцями (з 45% у 2009 р. до 37% у 2012 р., на відміну від США - 51%, Китаю -56%). У середньому на МСП у 2012 році в країнах ЄС було зайнято 4,22 особи (у 2005 р. – 4,34), продовжується тенденція щодо зниження розмірів підприємств, середнє зростання МСП є нижчим, ніж середній ріст зайнятості МСП, що може негативним чином позначитись на перспективах рівня зайнятості враховуючи величезну кількість МСП та їх важливість для економіки ЄС.

Рис. 1. Динаміка кількості МСП, рівня зайнятості МСП та ВДВ МСП у 2005-2012 рр. (2005 р. = 100) [26]

Позитивним прикладом є досвід МСП Австрії та Німеччини, які змогли відновити показники докризового рівня, залучаючи високі обсяги інвестицій та зосереджуючи підприємства на сфері високотехнологічного виробництва і наданні наукомістких послуг.

З метою формування сприятливого інституційного середовища для зростання та створення робочих місць в Європі вживаються заходи щодо:

- формування підприємницької освіти, професійної підготовки для підтримки зростання та створення бізнесу;
- зміцнення рамкових умов для підприємців (видаляються існуючі бар'єри і надається підтримка МСП на найважливіших етапах життєвого циклу);
- формування культури підприємництва в Європі: виховання нового покоління підприємців.

Виробленню управлінських рішень на рівні Європейської комісії сприяє механізм взаємодії держави та підприємців, який реалізується відповідно до принципу “спочатку подумай про мале” і Закону про малий бізнес (2008 р.). Наприклад, з метою виявлення 10 найобтяжливіших для підприємців законів, Європейською комісією було проведено консультації майже з 1000 МСП та комерційними організаціями, в ході яких найбільш проблемними виявились: REACH (реєстрація, оцінка, дозвіл й обмеження хімічних речовин); оподаткування (зокрема, ПДВ), нормативно-правові акти у сфері загальної безпеки продукції та упаковки, нагляд за ринком, перелік небезпечних відходів, законодавство пов'язане із захистом даних, модернізований Митний кодекс та ін.

Одним із інструментів удосконалення інституційного середовища для розвитку підприємництва в рамках Східного партнерства і спрямованим на підтримку розробників політики є Індекс політики щодо МСП 2012. Даний Індекс базується на 92 індикаторах політики, що формують рамки оцінки національної політики в секторі МСП згідно 10 показників Акту щодо малого бізнесу для Європи (SBA), визначає сильні та слабкі сторони в розробленні та реалізації політики, а також пропонує перелік пріоритетних дій для реформ у кожній країні. На основі даних Індексу політики щодо МСП 2012, в рамках Програми ОЕСР щодо підвищення конкурентоспроможності країн Євразії, яка спрямована на прискорення проведення економічних реформ і поліпшення ділового клімату в Східній Європі та Закавказзі (Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан) експертами Програми було визначено досягнення та проблеми у реформуванні країн та запропоновано перелік пріоритетних дій.

Зокрема, досягненням реформ були: спрощення процесу реєстрації компанії (вилучення надмірно обтяжливих правил), спрощення законодавства (часткове усунення адміністративних та законодавчих бар'єрів у діяльності МСП), починання у розвитку фінансового сектора поза межами банківського кредитування (що зараз є головним джерелом зовнішнього фінансування для МСП), шляхом реформування правових і регуляторних засад. На думку експертів, успіху в розробленні політики та інституцій, шляхом розвитку діалогу між державним і приватним секторами та міжвідомчої координації, досягли: Вірменія, Грузія і Республіка Молдова. Тоді як Азербайджан, Білорусь та Україна тільки почали реалізовувати заходи підтримки сектору МП.

Експертами Програми, з метою продовження реформ було рекомендовано:

- здійснювати діалог з приватним сектором, інтегрувати його в процес

обговорення політики на всіх стадіях;

– вдосконалити координацію діяльності державних відомств шляхом розробки комплексної стратегії розвитку МСП з чіткими вимірюваними цілями;

– розробити інструменти політики, націлені на стимуляцію розвитку МСП, інвестування, інноваційної та експортної спроможностей у таких важливих секторах економіки як агробізнес, інформаційні та комунікаційні технології, туризм і будівництво;

– збирати детальнішу структурну статистику та регулярно виконувати моніторинг і оцінку інструментів державної політики, а також результатів діяльності МСП на загальнонаціональному і секторному рівнях [27].

Висновки. Підводячи підсумки варто зазначити, що підприємництво є невід’ємним елементом функціонування конкурентної ринкової системи господарювання, а його розвиток має бути одним із основних завдань держави з точки зору його потенціалу створення нових робочих місць та підвищення рівня добробуту населення.

Дослідження стану підприємництва в Україні дозволяє стверджувати про кількісне переважаювання частки МСП в загальній структурі всіх підприємств (МСП – 99,4%, з яких 93,7% це малі підприємства). Проте порівняно з економічно розвинутими країнами світу роль МСП залишається незначною, не виконується в достатній мірі соціально-економічна функція підприємництва (забезпечення зайнятості, створення ВДВ та ін.).

Аналіз інституційного середовища для розвитку підприємництва в Україні на основі рейтингових оцінок доводить, що основними факторами, які негативним чином позначаються розвитку підприємництва є: надмірна кількість перевірок органами державного контролю та нагляду; складність адміністрування податків та отримання дозволів; корупція та неефективність діяльності органів державної влади; наявність обтяжливих регуляторних процедур тощо.

Обмежити вплив даних факторів, збалансувати регулюючі функції державних і суспільних інституцій між собою і з інтересами суб’єктів економічної діяльності та громадян, і як наслідок підвищити конкурентоспроможність економіки та добробут громадян, можливо шляхом гармонізації функцій держави і ринку на нових засадах, що ґрунтуються на зацікавленості та активності громадян. Поліпшити інституціональне середовище розвитку підприємництва в Україні можливо спрямовуючи дії за наступними основними напрямками:

1) удосконалення системи публічного управління у спосіб:

– формування гнучкої систему публічного управління здатної адекватно та своєчасно реагувати на виклики глобалізації та розробляти превентивні заходи з метою убезпечення від настання можливих ризиків;

– здійснення заходів спрямованих на подолання корупції, у спосіб активізації роботи спеціалізованої державної інституції та належного виконання системи заходів передбачених нормативно-правовими актами у зазначеній сфері;

– спрощення системи оподаткування, обліку та звітності, зокрема, скорочення митних процедур (зменшення кількості документів, що подаються для митного

оформлення), а також забезпечення прозорості в адмініструванні податків і зниженні витрат, пов'язаних з дотриманням податкового законодавства;

– удосконалення механізму входу та виходу з бізнесу шляхом спрощення процедур започаткування та припинення господарської діяльності, у спосіб удосконалення процесу ведення державних реєстрів, забезпечуючи їх доступність; спрощення процедури банкрутства у спосіб скорочення часових витрат;

– удосконалення дозвільних процедур та процедур здійснення державного контролю шляхом:

– спрощення дозвільної системи та сфери ліцензування у спосіб оптимізації процесу надання дозвільних документів та ліцензій, приділяючи належну увагу спрощенню дозвільної системи у сфері містобудування;

– усунення дублювання функцій органів державного нагляду та контролю, зменшення кількості заходів державного контролю;

2) посилення захисту прав інвесторів шляхом:

– розгляду потреби у створенні інституту бізнес-омбудсмена, який сприятиме врегулюванню спорів між інвесторами та органами влади (відповідно до рекомендацій ЄБРР);

– прийняття на законодавчому рівні стратегічного документу щодо розвитку державно-приватного партнерства на середньострокову перспективу;

– сприяння розвитку підприємницької ініціативи економічно активного населення шляхом забезпечення систематичного здійснення заходів передбачених Програмою сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р.;

– підтримки розвитку та посилення захисту конкуренції шляхом прийняття Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 рр.;

– забезпечення розвитку та підтримки МСП шляхом прийняття Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва;

– підвищення рівня підготовки кадрів у спосіб забезпечення здійснення заходів щодо організації підготовки кадрів (у т.ч. управлінських) та підвищення кваліфікації кадрів для сфери підприємництва;

– посилення міжнародного співробітництва у сфері інформаційного забезпечення шляхом забезпечення систематичного здійснення низки заходів спрямованих на реалізацію договору між Україною та ЄС щодо створення “неофіційного діалогу з питань бізнес-клімату” (спрямованого на виявлення першочергових заходів з удосконалення бізнес-клімату).

Враховуючи багатогранність розглянутої вище проблематики та неможливість її всебічного окреслення в межах однієї публікації подальшим напрямом дослідження автора буде зміни інституційного середовища формування підприємницького потенціалу та розвитку підприємництва в зарубіжних країнах.

Використані джерела:

1. Гош О. П. Теоретичні засади економічної політики : навч. посіб. / О. П. Гош. – К., 2007. – С. 332.
2. Інституціонально-інформаційна економіка : підручник / [А. А. Чухно та ін.]; за ред. А. А. Чухна. – К. : Знання, 2010. – 687 с.

3. Лазанська Т. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики ХІХ ст.). – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 266 с.
4. Закон СРСР “Про кооперацію в СРСР” // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. Заголовок з екрану.
5. “Про індивідуальну трудову діяльність” //Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>. – Заголовок з екрану.
6. Постанови Ради Міністрів УРСР “Про заходи для створення і розвитку малого підприємництва” // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>. – Заголовок з екрану.
7. Закон України “Про власність” //Відомості Верховної Ради УРСР,1991. – № 20. – Ст. 249.
8. Закон України “Про підприємництво” //Відомості ВР УРСР,1991. – № 14. – Ст. 168.
9. Закон України “Про підприємства в Україні” //Відомості ВР УРСР, 1991. – № 24. – Ст.272.
10. Закон України “Про господарські товариства” // Відомості ВРУ, 1991. – № 49. – Ст.682.
11. Закон “Про захист від недобросовісної конкуренції” // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 36. – Ст. 164.
12. Конституція України // Відомості ВРУ, 1996. – № 30. – Ст. 141.
13. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22, Ст.144 (із змінами).
14. Закон України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” // Відомості Верховної Ради України, 2004. – № 9. – Ст. 7.
15. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ “Август Трейд”, 2012. – 560 с.
16. Статистичний збірник “Діяльність суб’єктів господарювання” 2011 / за ред. І. М. Жук – К., 2012. – 445 с.
17. Статистичний збірник “Діяльність суб’єктів малого підприємництва”. – К., 2012. – 190 с.
18. Стенограма підсумкової прес-конференції Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/27018.html>. – Заголовок з екрану.
19. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. – К., 2013. – 55 с.
20. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf. - Заголовок з екрану.
21. The Global Competitiveness Report 2012-2013. – Geneva. – 2012. – p. 527.
22. Doing business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. – Washington: Published by IFC. – 2012. – 274 pp.
23. Ukraine’s economic freedom score. – Режим доступу: www.heritage.org/index/pdf/2013/countries/ukraine.pdf – Заголовок з екрану.
24. Corruption by Country. – Режим доступу: http://www.transparency.org/country#UKR_Data_Research_SurveysIndices. – Заголовок з екрану.
25. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво. – К. : Знання-Прес, 280. – 440 с.
26. EU SMEs in 2012: at the crossroads Annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12. – Rotterdam. – 2012. – 89 p.
27. SME Policy Index. Eastern Partner Countries 2012 Progress in the implementation on the small business act for Europe - Режим доступу: <http://ufpp.gov.ua/content/PDF>. – Заголовок з екрану.

Скиба М. В. Основные направления усовершенствования институциональной среды развития предпринимательства в Украине.

В статье рассматривается состояния предпринимательства в Украине и основные факторы, которые ограничивают его развитие. Автором предложено основные способы улучшения институциональной среды развития предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: государственное управление, институциональная среда, предпринимательство, малый бизнес

Skyba M. The primary ways of improvement of the institutional environment for development of entrepreneurship in Ukraine.

The article is devoted to the analysis of the state of entrepreneurship in Ukraine. The main factors which limit its development are brought forward in the article. The author has developed some primary ways of improvement of the institutional environment in order to develop the entrepreneurship of Ukraine.

Keywords: *public administration, institutional environment, entrepreneurship, small business.*

УДК 338.47:378.1

*Антонова О. М.
Державний університет
інформаційно-комунікаційних технологій*

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розглянуто оцінку фінансової стабільності діяльності вищого навчального закладу

Ключові слова: *аналіз фінансової стійкості, стабільність, вищий навчальний заклад, показники економічної ефективності, баланс, активи, пасиви.*

Фінансова стійкість будь-якого підприємства є однією з головних умов успішної та стабільної роботи в ринкових умовах. Фінансова стійкість характеризує такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення. Тому важливим критерієм забезпечення стабільного функціонування й ефективного розвитку фінансово-кредитного механізму підприємства в ринкових умовах є достатня фінансова стійкість. Чим вища фінансова стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від різких коливань ринкової кон'юнктури, а, отже, тим менше ризик його банкрутства. Традиційно під фінансовою стабільністю фірми розуміється її незалежність від зовнішніх позикових джерел. Узагальнено рівень фінансової стабільності визначається по співвідношенню власних і позикових коштів. Ця категорія характерна швидше для підприємницьких структур, що часто користуються довгостроковими і короткостроковими кредитами, від можливості і своєчасності повернення яких залежить і фінансовий ризик виявитися неплатоспроможним як для кредиторів, так і для своїх акціонерів і інвесторів.

Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне. Іншими словами, фінансова стійкість підприємства – це таке його становище, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів. Визначається фінансова стійкість відношенням вартості матеріальних оборотних активів (запасів та витрат) до величини власних та позикових джерел коштів для їх